

MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI VÁZLATOK

ESSAYS IN CHURCH HISTORY IN HUNGARY

Albert Warso

A katolikus egyház Lengyelországban 1945 után

Noémi Harding

Sermons and Navigation: 17th Century English East India Company and the Sea

Lakatos Adél

Az Árkádia-mozgalom hatásai báró Patachich Ádám életében

Sarnyai Csaba Máté – Puchinger Noémi

Viták az erdélyi római katolikus státus eredete és kompetenciái kapcsán

Jordán Emil OSB

Brazíliai napló (1945. január – 1946. december)

Somorjai Ádám OSB

Mindszenty József (1945–1975) és Stefan Wyszyński (1948–1981) bíboros prímási szolgálatának eltérő mozzanatai

A MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI ENCIKLOPÉDIA MUNKAKÖZÖSSÉG
FOLYÓIRATA

MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI VÁZLATOK

ESSAYS IN CHURCH HISTORY IN HUNGARY

Megjelenik 1988-tól mint évkönyv, 1993-tól évente négy számmal, két kötetben mint folyóirat. A második Vatikáni Zsinat szellemében értett Egyház Magyarországon és egyéb magyar nyelvű közösségekben megélt hit történetével kapcsolatos tudományos tanulmányokat, forrásokat és módszertani kérdéseket közöl magyarul, angolul és más, a magyar történelemmel kapcsolatos nyelven.

Essays in Church history in Hungary appears as a yearbook from 1988, beginning with 1993 twice a year with four issues as a scholarly review. It publishes studies in Hungarian, English, French and German languages dealing with events, parishes, persons, institutions, monuments, Church activities and writings, as well as photocopies of unpublished documents and sources related to the Church's history in Hungary and to Hungarian linguistic communities.

Minden tanulmányhoz kérünk rövid angol nyelvű rezümét.
A szerzők a folyóiratból egy példányt kapnak.

Megrendelhető: **Magyar Egyháztörténeti Vázlatok**

H-6701 Pf. 245

FIGYELEM: címünk megváltozott

H-6726 Szeged, Székely sor 15/A.

Tel./fax: +36+62+426+043.

Honlapunk:
www.heh.hu

Új e-mail címünk:
neh.szeged@gmail.com

Ára: 1000 Ft/kötet

Előfizetés és tagsági díj: 3000 Ft/év.

Subscriptions and membership:

In Hungary: 3000 Ft.

Outside of Hungary:

Individual: Can\$ 20.00; Institutions: Can\$ 30.00.

NOTES FOR CONTRIBUTORS

Scholarly manuscripts related to Church history in Hungary, academic comments on books, articles, — photocopies of unpublished documents and sources, — related to the Church's history in Hungary and in Hungarian linguistic communities with correct references, double-spaced and typewritten, are invited and should be submitted in two copies to the Editor:

**Zombori István, Szerkesztő, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok,
H-6726 Szeged, Székely sor 15/A.
H-6701 PF. 245. Tel./fax: +36+62+426+043.**

Website:
www.heh.hu

E-mail address:
neh.szeged@gmail.com

References should be included in text within parenthesis and arranged as this example (Gabriel, 1986, p. 15). All references should be listed alphabetically at the end of the manuscript, author, title, year, place, publisher, and should be arranged as in the following examples:

Book:

3 Gabriel, Astrik, L. 1986. *The University of Paris and Its Hungarian Students and Masters During the Reign of Louis XII and François I.* Frankfurt am Main: Verlag J. Knecht.

Article:

Fraknói, Vilmos. 1902. „Vatikáni levéltár és a római magyar intézet.” *A katolikus Magyarország 1001–1901.* Edited by János Kiss, János Sziklay. Budapest: Stephaneum, I. pp. 425–429.

Every contributor should include with his/her manuscript a short abstract limited to 250 words and a short introduction about him/herself.

Author will receive 1 complimentary copies of the issue.

MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI VÁZLATOK

ESSAYS IN CHURCH HISTORY IN HUNGARY

35 (2023/1–2)

MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI ENCIKLOPÉDIA MUNKAKÖZÖSSÉG
BUDAPEST, 2023

Kiadó – Publisher

**MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI ENCIKLOPÉDIA MUNKAKÖZÖSSÉG
(METEM)**

Pannonhalma–Budapest

**METEM INTERNATIONAL SOCIETY FOR ENCYCLOPEDIA
OF CHURCH HISTORY IN HUNGARY**

Toronto, Canada

HISTORIA ECCLESIASTICA HUNGARICA ALAPÍTVÁNY

Szeged

www.heh.hu

Folyóiratunk digitálisan elérhető:

honlapunkon: www.heh.hu és

http://real-j.mtak.hu/view/journal/Magyar_egyhaztortenet_i_vazlatok.html

Alapító

† Horváth Tibor SJ

Főszerkesztő – General Editor

CSÓKA GÁSPÁR

Szerkesztőbizottság – Board of Editors

*HUNGARY: Balogh Margit, Barna Gábor, Beke Margit, Csóka Gáspár, **Érszegi Géza**,
Érszegi Márk Aurél, Kiss Ulrich, Lakatos Andor, Molnár Antal, Mózessy Gergely,
Németh László Imre, Rosdy Pál, Solymosi László, Somorjai Ádám, Szabó Csaba,
Szabó Ferenc, Tóth Tamás, Várszegi Asztrik, Véghseő Tamás, Zombori István;*

ITALY: Tóth Krisztina

ROMÁNIA: Nagy Mihály Zoltán

GERMANY: Adriányi Gábor, Tempfli Imre

Felelős szerkesztő – Editor

ZOMBORI ISTVÁN

Felelős kiadó – Publisher

VÁRSZEGI ASZTRIK

ISSN 0865–5227

Nyomdai előkészítés:

SIGILLUM 2000 Bt. Szeged

Nyomás és kötés:

EFO Nyomda

www.efonyomda.hu

TARTALOM

TANULMÁNYOK – ESSAYS

A katolikus egyház és a kommunizmus Kelet-Közép Európában és a Szovjetunióban	5
Albert WARSO	A katolikus egyház Lengyelországban 1945 után 7
Noémi HARDING	Sermons and Navigation: 17th Century English East India Company and the Sea 69 <i>Prédikáció és navigáció: A 17. századi Angol Kelet-Indiai Társaság és a tenger</i>
LAKATOS Adél	Az Árkádia-mozgalom hatásai báró Patachich Ádám életében (1716–1784) 79 <i>The effects of the Arcadia movement in the life of Baron Ádám Patachich (1716-1784)</i>
SARNYAI Csaba Máté – PUCHINGER Noémi	Viták az erdélyi római katolikus státus eredete és kompetenciái kapcsán 1891–1932 100 <i>Debates on the Origin and Competences of Roman Catholic Status in Transylvania 1891-1932</i>

FORRÁSOK– SOURCES

JORDÁN Emil OSB	Brazíliai napló (1945. január – 1946. december) 115 <i>Diary: January 1945 – December 1946</i>
-----------------	---

MÓDSZERTAN, ADATTÁR, SZEMLE
METHODOLOGY, DATA STORE, SURVEYS

SOMORJAI Ádám OSB	Mindszenty József (1945–1975) és Stefan Wyszyński (1948–1981) bíboros primási szolgálatának eltérő mozzanatai 147 <i>Different moments in the life and work of Prince Primate of Hungary Joseph Mindszenty (1945-1975) and Stefan Wyszyński of Poland (1948-1981)</i>
CSORBA Erzsébet	200 éve halt meg Fischer István egri érsek. Beszámoló az Egri Főegyházmegyei Levéltár két konferenciájáról 152

EGYHÁZTÖRTÉNETI KÖNYVEK ÉS KIADVÁNYOK
BOOK REVIEW

- MAROSI NAGY Lajos (szerk.): *A baptisták múltja és jelene*
(Ism.: Dudás Róbert Gyula) 158
- Vallás, mint hatalmi eszköz (SMITH, HAIG Z.: *Religion and Government in England's
Emerging Colonial Empire, 1601–1698*) (Ism.: Harding Noémi) 163
- VÉGHSEŐ Tamás (szerk.): *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez*
(Ism.: Földvári Katalin) 167

LAKATOS ADÉL

AZ ÁRKÁDIA-MOZGALOM HATÁSAI BÁRÓ PATACHICH ÁDÁM ÉLETÉBEN
(1716–1784)

BEVEZETÉS

Jelen tanulmányunkban az Árkádia-mozgalom Patachich Ádám nagyváradai püspöki, majd kalocsai érseki időszakában megmutakozó hatásait mutatjuk be.

Az Itáliában induló, majd Európára is kisugárzó Árkádia-mozgalom a Rómában egyházi tanulmányokat folytató egyházi értelmiségiek életére is jelentős hatást gyakorolt. Ezt tapasztalhatjuk Patachich Ádám esetében is. Mind Nagyváradon, mind Kalocsán széleskörű mecénási tevékenység jellemezte. Mindkét egyházi megbízatása idején komoly építészeti feladatok vártak rá. Felfedezhető az árkádikus szellemiség művészetpártoló fáradozásai „eredményein”. Nagyváradon kastélyszínházat szervezett, melynek bemutatói ismertek voltak a korabeli Magyarországon. Jelentős könyvtárat hagyományozott főpaputódaira. Már római tanulóévei alatt vásárolt könyveket. Nagyváradon és Kalocsán is tudatosan gyarapította és rendszerezte könyvgyűjteményét. A feladattal képzett tudós egyháziakat bizott meg. A nagyváradai püspöki kinevezés elnyerése után, hogy a római árkádiai szalonok pezsgő szellemi légkörét itthon se kelljen nélkülöznie, tudósokat és írókat gyűjtött udvarába. Hasonló „fiók-Árkádiát” szervezett Kalocsán is.

Az Árkádia-mozgalom rövid történeti áttekintése után Patachich Ádám árkádikus törekvéseit szeretnénk bemutatni nagyváradai és kalocsai egyházi megbízatásai idején, építkezései, kastélyszínháza, könyvgyűjteménye, valamint „fiók-Árkádiája” témakörökben.

I. Az itáliai Árkádia-mozgalom

A sok kis államra tagolt 18. századi Itáliát elmaradt gazdasági és társadalmi struktúra jellemezte. A század elején megújulási folyamat indult a félszigeten az idegen hatalmak, elsősorban a Habsburgok befolyásának csökkentése érdekében. Ennek eredményeként az olasz értelmiség nyitottabbá vált az új európai eszmeáramlatok felé. Itália sokszor csak névleg független, kis államaiban a megújulás részeként modernebb államapparátus, gazdasági rendszer és rugalmasabb társadalmi szerkezet kialakítására törekedtek. A félsziget gazdasági válságának leküzdésében olyan, addig elképzelhetetlen megoldások merültek fel a korabeli olasz gondolkodóknál, mint a közös piac és vámhatárok vagy egységes gazdasági irányító szerv megeremtése. A folyamat egyik sajátossága volt az olasz nem-

zettudat csíráinak megjelenése. Itália megújulása a félsziget kultúráját és a nyelvhasználat kérdését is érintette.¹

Az itáliai „újjászületés” folyamatában fontos szerepet kapott az 1690-ben alapított Accademia dell’ Arcadia (ld. továbbiakban: Akadémia). A római Gianicolo dombon lévő San Pietro in Montorio ferences kolostor kertjében alakuló pásztorköltői társulást Krisztina egykori svéd királynő udvarához tartozó írók, tudósok és művészek hívták életre. Krisztina királynőt fővédnökükké választották. Az Akadémia megalakulásától kezdve élvezte a pápaság és a katolikus egyház támogatását. Szellemi kisugárzása igen jelentős volt Itáliában. Hatása a 18. század első évtizedeire már az egész félszigetre kiterjedt. Ennek köszönhetően gyakran Árkádia-mozgalomnak is nevezték az egyre növekvő tagság sokrétű tudományos és művészeti tevékenységét. A kor itáliai szellemi életének minden jeles képviselőjét átölelő Árkádia a megújuló olasz kulturális élet egyik legátfogóbb szervezetévé vált.²

Az Akadémia kezdeti célkitűzései között szerepelt az olasz irodalmi nyelv megújítása, megtisztítása a barokk túlzásaitól, valamint a nagyközönség ízlésének formálása. Ezekre a célokra utalt választott jelképük, Pán babérrel és fenyővel díszített sípja. Az árkádikus szellemiség terjedésével számos olasz városban alakult árkádiai szalon, vagy akadémia. Az itáliai félszigetet behálózó mozgalom tagjai már az itáliai kultúra megújításáért és modernizálásáért, európai vezető szerepének visszaállításáért, valamint a „rég” és „új” világ, a hagyományok és az újító törekvések összebékítéséért fáradoztak. Igaz ugyan, hogy nagy különbség volt az egyes, helyi akadémiák és a római Akadémia jeles tagjainak tudományos és gyakorlati tevékenysége között. Ezek az „erők” azonban összeadódtak, és az Akadémia Európa több országában is nagy népszerűsége tette szert. A római Akadémiára jelentősebb irodalmi tevékenység felmutatásával lehetett felvételt nyerni. Tagjai görög pásztorneveket vettek fel. Az Akadémia megalakulásakor időszámításukat is megpróbálták „görögösíteni”. Átvették a görög naptárat, melyben a keltezés az olimpiai játékokkal kezdődött. Összejöveleiket a természet lágy ölén, előkelő paloták kertjében tartották.³ A tagok nemzetiségük szerint kolóniákba tömörültek.⁴

A 18. század közepére már több ezer tagot számlált az Akadémia. A külföldi írók, művészek és tudósok számára dicsőséget és elismerést jelentett, ha felvételt nyertek soraiba. Tiszteletbeli tagjai között megtalálhatjuk a 18. század pápáit, több katolikus ország uralkodóját, a római katolikus egyház főpapjait, valamint az itáliai nemesi családok jeles képviselőit. Az itáliai félsziget szellemi életének minden fontos szereplője kötődött az Akadémiához. Az írókon, művészeken túl szép számmal találkozhatunk soraiban egyéb értelmiségiekkel, mint pl. orvosokkal, ügyvédekkel, katonatisztekkel. A korabeli szerzetesrendek (pl.: jezsuiták, piaristák, ciszterciek, domonkosok) jeles személyiségei is gyakran kérték felvételüket az Akadémiára. Tagjai egyébként nemcsak katolikusok, hanem protestánsok is lehettek.⁵

Az árkászok „jelki hazájuknak”, eszményképüknek a Peloponnészosz középső részén fekvő, magas hegyektől körülvett, zord vidéket, Árkádiát tekintették. Ehhez a területhez mitológikus jelentéstartalom kapcsolódott. Az itt élő népek őseinek Zeusz és Kallisztó⁶

1 SÁRKÖZY 2008. 157–158.

2 TÓTH Tamás 2014. 106–107.

3 TÓTH Sándor Attila 2004. 18. SÁRKÖZY 2008. 155–159. TÓTH Tamás 2014. 106.

4 SÁRKÖZY 2008. 153. Sárközy Péter 103 kolóniát említ.

5 SÁRKÖZY 2008. 189–190.

6 TÓTFALUSI 1993. 127. A görög mitológiában Kallisztó nimfa Lükaón árkádiai király lánya volt. Artemisz istennő kíséretéhez tartozott.

fiát, Árkász királyt tekintették. Árkász volt az, aki az itt élőknek olyan tudást adott, mely a túlélésük záloga lett a nehéz, hegyvidéki viszonyok között. Megtanította őket a földművelés, a kenyérsütés és a gyapjú feldolgozás „tudományára”.⁷ Az idők során az Árkádia-fogalom egyre újabb jelentéssel gazdagodott. A hellén korban Árkádia menedéket nyújtott mindazok számára, akik a korabeli, barbárnak tartott világtól kívántak elfordulni. Az ókori Rómában Árkádia az ártatlanság hazáját jelentette, melynek alapvetően pásztorkodásból élő lakóit életvidámság, nyitottság, a vendégek, a zene- és a költészet szeretete jellemezte. Az itt élő árkászok versengésre és alkotásra készek voltak:

„... *mindegyikük viruló, fiatal, mindegyik arcas
s versre csakúgy, mint egymással versengeni készek.*”⁸

A római mitológia sajátos tartalmat adott Árkádiának azzal, hogy egyik királyát, Euandert⁹ a Palatinus dombon álló Palatinum alapítójának tartotta. Az ókori Róma részét képező Palatinus és Árkádia története így összekapcsolódott. A romanizált őstörténet szerint Latium lakóit Euander tanította meg pl. írni, zenélni.¹⁰

A keresztény értelmezésben Árkádia az idilli világot, az aranykort jelenítette meg, melyet olyan alapvető emberi erények megléte, mint pl. a bátorság, a kegyesség és az emberség jellemeztek. A barokk ember gondolkodásában Árkádiában még megvolt a tökéletes szépség, mely korukra már elveszett. Úgy vélték, a szépség csak a művészetek segítségével hozható vissza a világba. Itáliában az újkori Árkádia a görög árkádikus tájhoz hasonló, annál kevésbé zordabb Toszkánában és Lombardiában jelent meg ismét. Megálmodói a római Akadémia megalapításával „újraferemtették” az antik pásztorvilágot. Ennek az idilli életnek a középpontba állításával maguk is az egyszerűbb formák és kompozíciók alkotására törekedtek irodalmi műveikben, műalkotásaikban.¹¹

Az Akadémia tagjai magukat Árkász új követőinek tekintették. Példaképükhöz hasonlóan a saját „régii” világukat új tudással, a hagyományokat új eszmeáramlatokkal kívánták „megtermékenyíteni”. Ehhez a művészeteket és tudományokat egyaránt fontos eszköznek tekintették. Ennek köszönhetően az Akadémiát külvilágra nyitott, művészet- és tudománybarát szellemiség jellemezte. Az árkászok nagy hangsúlyt helyeztek a modern művészeti irányok megismerésére, a tudományok művelésének jelentőségére, valamint a történelmi múlt tiszteltére és ápolására.¹²

A 18. század elején az olasz Árkádia-szalonok kezdték meg Itáliában a tudományok és filozófia új eredményeinek népszerűsítését. Ezekben a szalonokban folyó élénk irodalmi életnek köszönhetően gyorsan terjedtek a felvilágosodás és a francia enciklopédizmus eszméi. A változó színvonalat képviselő szalonköltészettel szemben sokszor hangozott el a felszínesség vádja. Mégis képes volt alapvető emberi érzelmeket megjeleníteni. A születés, házasság, szerelem és halál témáit feldolgozó versekbe gyakran belefoglalták a korabeli természettudományos eredményeket. A pásztorkölteményekbe nem egyszer a szerelmi szituáció leírásai mellé a kopernikuszi ill. a galilei-féle csillagászat megfigyelései vegyültek. Francesco Algarotti, a drezdai képtár alapítója 1737-ben Párizsban megjelent

7 TÓTFALUSI 1993. 47.

8 TÓTH Sándor Attila 2004. 12–14.

9 *Ókori lexikon* 1. kötet. 700. Euander (Evandrosz, Evandrus) Pallantész árkádiai király és Nikosztraté (Carmenta) fia. A római Aventinuson oltára volt, ahol évente áldozatot mutattak be neki.

10 TÓTH Sándor Attila 2004. 14.

11 TÓTH Sándor Attila 2004. 15–16.

12 TÓTH Sándor Attila 2004. 17–18. SÁRKÖZY 2008. 156–155.

művében a newtoni optika szabályait foglalta össze hölgyek számára.¹³ A versekben a rimeket olykor a kor nagy tudósainak és költőinek nevei adták.

„*Dunque perche su l’Italiane bocche
Suonano sol que’ nomi alpestri ed irti
Kepler, Augen, Newton, Leibniz e Locche?*”¹⁴

Az Akadémia haladó szellemiségét vitték magukkal hazatérve a római tanulmányokat folytató, vagy egyházi szolgálatot ellátó közép-európai katolikus szellemi elit képviselői. Római éveik után hazájukban vezető egyházi tisztségekbe kerültek és az egyház megújításán fáradoztak széleskörű tudomány- és művészetpártoló tevékenységet végezve. Árkádia közép-európai hatásának azért is volt olyan nagy jelentősége, mert a Habsburg-birodalom függésében élő népek maguk is kultúrájuk és az „új rendszer” kibékítésével próbálkoztak. A tét számukra nemzeti identitásuk megőrzése volt.¹⁵ Az Akadémia közép-európai tagjai között a magyar klérus több tagját is megtalálhatjuk, mint pl. Migazzi Kristóf bécsi érseket, váci püspököt, Patachich Ádám nagyváradai püspököt, majd kalocsai érseket, Faludi Ferenc jezsuita költőt, műfordítót, Koller József pécsi nagyprépostot, a püspöki könyvtár vezetőjét és Gánóczy Antal nagyváradai kanonokot.¹⁶ A következőkben röviden áttekintjük Patachich Ádám életútját. Megvizsgáljuk, hogy nagyváradai püspökként és kalocsai érsekként végzett mecénási tevékenységében hogyan nyilvánult meg az árkádikus szellemiség, az Akadémia hatása.

II. PATACHICH ÁDÁM ÉLETÚTJÁNAK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

Zajezdai¹⁷ Patachich¹⁸ Ádám ősi horvát nemesi család, a Patachich–nemzetség tagja volt. Szülei a család junior ágából származó Patachich Miklós Antal és a senior ági Patachich Prudenciána Barbara voltak. Patachich Ádám 1716-ban született a család Károlyváros melletti birtokán álló Kastell (másként Castel) nevű kastélyában.¹⁹ Alapfokú tanulmányait Zágrábban végezte. Majd a grazi bölcséleti fakultáson tanult tovább. Ez idő alatt lett papnövendék.²⁰ Később tanulmányait a bécsi Collegium Croaticumban

13 SÁRKÖZY 2008. 156. Francesco Algarotti művének címe: *Newtonianisme pour les dames*. 1738-ban olaszul is kiadták.

14 SÁRKÖZY 1983. 241. E. Manfredi: *Rime*. 1760. „*Azért mert az olasz szájakból csak olyan alpesi és merev nevek hangzanak, mint Kepler, Augen, Newton, Leibniz vagy Locche?*”.

15 SÁRKÖZY 1983. 243.

16 SÁRKÖZY 2008. 194–198.

17 A családba a zajezdai előnevet Herkfy Katalin hozta, amikor Patachich I. Istvánnal kötött házasságot. TÓTH Tamás 2014. 66.

18 A család nevét horvátul Patačić-nak írják. A különböző forrásokban a család nevének sokféle, írott változatával lehet találkozni. Maguk a Patachichok sem voltak következetesek vezetéknevük írásával kapcsolatban. Én a család magyar nyelvben elterjedt névváltozatát, a Patachich-ot fogom használni.

19 Patachich Ádám születésének időpontjával és helyszínével kapcsolatos korábbi bizonytalanságok Tóth Tamás kutatásainak köszönhetően tisztázódtak. Ld. a kérdéses adatokkal kapcsolatban TÓTH Tamás 2014. 100. GÁNÓCZY 1776. II. 464. o. TÓTH Sándor Attila 2004. 11–20. A Kastel elnevezésű családi rezidencia akvarell képe megtalálható a *Status familiae Patachich* című, 1740-ben íródott családi krónikában. *Status Familiae Patachich*. 125v–126r. A családi krónikában szerepel egy térkép is, ahol jelölték a család Károlyváros közelében fekvő kastelli rezidenciáját is. Ld. a *Status familiae Patachich*-ra vonatkozóan: TÓTH Tamás 2014. 98. A születési hellyel kapcsolatban pedig 101–102.

20 GÁNÓCZY 1776. II. 464–465.

folytatta. 1735-ben az uralkodói kegy jeleként Ádám és özvegy édesanyja bárói, nagybátyja, Patachich Gábor kalocsai érsek és testvérei pedig grófi címet kaptak.²¹

A bécsi tanuló évek után Patachich Ádám a trienti zsinat papnevelési reformjának szellemében működő római Collegium Germanicum et Hungaricumba került. Irodalom és művészetek iránti fogékonysága már római tanuló éve alatt megnyilvánult. A CGH anyakönyvében a következő bejegyzés szerepelt Patachich Ádám tanulmányaival kapcsolatban: „*Feltűnően tehetséges, ugyanannyira eredményes, amiről gyakrabban az irodalmi gyakorlatokban tesz dicséretes tanúságot, és végül Kollégiumunkban doktori címet szerzett.*”²² Az ifjú Patachich 1739-ben teológiai doktori címmel térhetett haza.²³

Patachich kiemelkedő irodalmi tevékenységének köszönhetően 1739-ben, hazatérése előtt néhány hónappal nyert felvételt a római Akadémiára. A felvételéről szóló okirat szerint erkölcsössége, tanultsága mellett versei miatt részesült ebben a megtiszteltetésben. Árkádia szelleme és a római tanuló éve alatt megtapasztalt itáliai mecenatúra gyakorlata egész további életére nagy hatással volt.²⁴

Egyházi pályája szépen ívelt felfelé. A már említett előkelő származása mellett, személyi adottságai, képzettsége és nem utolsósorban befolyásos nagybátyja, Patachich Gábor érsek (1699–1745) segítette hivatali előmenetelét. Patachich Ádám 1739-ben, tanulmányai végeztével hazatért Rómából. Számára még római éve alatt kijelölték első egyházi állomáshelyét, a verboveci plébániát.²⁵ Elöljárója, Branjug György (1677–1748) zágrábi püspök fiatal plébánosát hamarosan kitüntetésre ajánlotta Mária Teréziának. 1740-ben az uralkodónő a Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye területén fekvő Szűz Máriáról nevezett ábrahám apátiság apáti címét adományozta Patachich Ádámnak. Új hivatalába nagybátyja, Patachich Gábor iktathatta be 1741-ben, a pozsonyi országgyűlés idején. Ugyanebben az évben az a megtiszteltetés is érte Patachich Ádámot, hogy Branjug György a zágrábi káptalan kanonokjainak sorába emelte őt. 1743-ban a királynő újabb kegyeként elnyerte a kaposfői Szent Benedek prépostságot. A zágrábi egyházmegyében több főesperességet is vezetett.²⁶

A különféle egyházi megbízatásokon túl Patachich Ádám politikai és katonai feladatokat is kapott. Családtagjaival együtt rendszeresen részt vett a horvátországi Szábor munkájában is. Nemesként kötelessége volt háborús konfliktusok esetén bizonyos számú katonaság felfegyverzése. Előbb az osztrák örökösödési háború (1740–1748), majd a hétéves háború idején (1756–1763) szerelt fel katonákat Mária Terézia számára. A hétéves háború kirobbanásakor Zágrábban támogatta a horvát rendeket, hogy az uralkodónő felé közeledjenek. Ő maga pedig a báni határvédő csapatok vezetését vállalta el.²⁷

Patachich Ádám 1751-ben Klobusiczky Ferenc (1707–1760) zágrábi püspök oldalán kanonokjaként részt vett a pozsonyi diétán. Mária Terézia még az országgyűlés ideje alatt a novi püspöki címet adományozta Patachichnak és a királyi kancellária tanácsosá-

21 Tóth Tamás 2014. 103.

22 Tóth Tamás 2014. 107.

23 Tóth Tamás 2014. 104–107.

24 GÁNÓCZY 1776. II. 466–467., Tóth 2014. 105–107.

25 Tóth Tamás 2014. 69–70., 108. Verbovec, mai nevén Vrbovec, Horvátországban fekszik. Patachich Boldizsár 1709-ben kapta az uralkodótól hűsége jutalmaként többek között Verbovec kastélyát kilenc feudummal. Kegyura másik nagybátyja, Gábor érsek testvére, Patachich Sándor volt. Verbovec egyébként Gábor érsek tituláris feuduma volt.

26 Tóth Tamás 2014. 108–109.

27 Tóth Tamás 2014. 109–111.

vá nevezte ki. Ettől kezdve a fiatal főpap 1759-es nagyváradai püspöki kinevezéséig lényegében Bécsben tartózkodott. Az egyházi ügyek tanácsosaként gyakran megfordult az udvarnál. Ahogy római évei, úgy a Bécsben töltött időszak is egész életére meghatározó tapasztalatokat és élményeket jelentett a számára. Jártasságot szerzett az udvari érintkezés terén és a diplomácia területén.²⁸

Mária Terézia 1759-ben Patachich Ádámot nagyváradai püspökké nevezte ki. Az új főpásztorra várt az egyházkormányzat mindennapos teendői mellett a székesegyház megkezdett építésének befejezése és körülötte az egyházi központ kialakítása, a papképzés feltételeinek javítása, a római egyházzal unióra lépett, bizánci rítusú lakosság lelki gondozása, valamint további hívek megnyerése az unió ügyének.²⁹

Patachich Ádám 1776-ban kalocsai érseki kinevezést kapott. Új egyházmegyéjében a nagyváradéhoz hasonló feladat várta. Gondoskodni kellett székvárosában egy új, a reprezentációs céloknak is megfelelő főpapi rezidencia kialakításáról, melynek felépítésével az egyházi központ megfelelően a trienti zsinat szellemének, teljessé válhatott. Patachich érsek, Mária Terézia kalocsa–bácsi főegyházmegyéjét érintő átalakítási terveit figyelembe véve, rendezte a székesegyház javadalmazását, tíz főre bővítette a főszékeskáptalant, és növelte a kalocsai nagyszeminárium férőhelyeinek számát.

Patachich Ádám életében érseki megbízatása az utolsó állomást jelentette. 1784 tavaszán még felavathatta az érseki rezidencia elkészült, Franz Anton Maulbertsch festette freskóit. Ezután azonban egészségi állapota romlani kezdett. 1784. július 19-én halt meg Kalocsán.³⁰

III. AZ ÁRKÁSZOK SORÁBAN

A 18. században a magyar főpapság számos tagja tanulmányainak egy részét Rómában végezte. Az Örök Városban élő, nagyszámú egyházi értelmiség megkönnyítette a tanuló éveiket ott töltő magyar klerikusoknak, hogy bekapcsolódjanak a város pezsgő kulturális életébe. Ez az időszak rendszerint meghatározó volt egész későbbi pályájuk során. Fontos kapcsolatokat építettek ki, megismerték a sokrétű itáliai mecenatúrát és ízlésviláguk is sokat csiszolódott. Részt vehettek a gazdag repertoárt felvonultató római zenei- és színházi előadásokon. A város nemesi palotáiba bejárva pedig olyan műtárgyakat és könyveket magukba foglaló gyűjteményeket láthattak, melyek mintaadóvá váltak a számukra.

A Rómában tanuló fiatal Patachich Ádám a CGH, majd a Habsburg-birodalom részét képező területek protektorának, Alessandro Albano (1692–1779) bíborosnak a köréhez tartozott. Albano ismert volt mecénási tevékenységéről és műgyűjteményéről. Patachich nyilvánvalóan más római szalonoknak és kulturális eseményeknek is szívesen látott vendége volt. Tanulmányainak végére széleskörű kapcsolatrendszer épített ki az Örök Városban. Egész későbbi életére meghatározó volt az ott eltöltött időszak és az itáliai művészet- és tudománypártoló gyakorlat.³¹ Hazatérése után római éveinek és az árkádikus szellemiségnek hatását élete számos területén felfedezhetjük. Mind nagyváradai, mind kalocsai időszakát sokrétű építészeti tevékenység jellemezte. Lakókörnyezetét igyekezett esztétikus,

28 TÓTH Tamás 2014. 110.

29 KATONA 1800. II. 224. TÓTH 2014. 111–119.

30 TÓTH Tamás 2014. 271.

31 LAKATOS Adél 2019. 129–130. TÓTH Tamás 2022. 281.

kvalitásos műalkotásokkal és műtárgyakkal díszíteni. Nagyváradon kastélyszínházat szervezett. A társulat hivatásos művész-tagjai rendszeres támogatását élvezték. Ennek feloszlatása után figyelme könyvgyűjteménye gyarapítása felé fordult. Patachich mecenatúrájában a tehetséggondozás is nagy hangsúlyt kapott. A tehetséges ifjakat segítette képességeik kibontakoztatásában, és a számukra megfelelő hivatás felé terelgette őket. Ehhez kiváló háttérrel jelentett az a szellemi közeg, mely mind nagyváradi, mind kalocsai főpapi udvarát jellemezte. Patachich ugyanis mindkét helyen tudósokat, írókat és művészeket gyűjtött maga köré, kiépítve a maga „fiók-Árkádiáit”. A következőkben Patachich Ádám árkádikus szellemiségű, sokrétű mecenatúrájának főbb eredményeit tekintjük át.

III.1. Patachich Ádám nagyváradi és kalocsai építkezései

Patachich Ádámot 1759-ben nevezte ki Mária Terézia nagyváradi püspökké. Új székhelyén több építészeti feladat is várt rá: a püspökelődje, Forgách Pál által 1752-ben megkezdett székesegyház felépítése és egy új egyházi központ (püspöki palota, kanonokházak, szemináriumi épület) kialakítása. Ennek helyét Forgách a város Olaszinak nevezett részében jelölte ki azzal, hogy itt tette le az új székesegyház alapkövét. A templom építési munkálatai azonban hamarosan elakadtak. 1757-ben meghalt a megbízott építész, Giovanni Battista Ricca, majd 1759-ben az uralkodónó Forgách Pált a váci püspöki székhelyre helyezte át.³²

Patachich Ádám Nagyváradra érkezése után Franz Anton Hillebrandt bécsi építész kérte fel a Szent László székesegyház terveinek átdolgozására, valamint egy új püspöki rezidencia tervezésére. Hillebrandt számára nem volt ismeretlen a nagyváradi templom „ügye”. Forgách püspök először ugyanis őt kérte fel a tervek elkészítésére, és csak később döntött Ricca megbízása mellett. A székesegyház esetében Patachichnak nagy módosításokra nem volt lehetősége. Az épületből megérkezésekor már kész volt a szentély, a keresztház, a hajó egy boltszakasza a főpárkányig, előtte a hajó az ablakok középvonaláig és a homlokzat első szintje. Így Patachich csak a templombelsőn és a főhomlokzaton tudott kisebb részleteket megváltoztatni. Püspöksége idején készült el a főhajó, a kereszthajók, a szentély csehboltozása, a tető alá süllyesztett függőkupola, a sekrestyék és a felettük lévő helyiségek, valamint a nyolc oldalkápolna a felettük található oratóriumokkal együtt. A szentély oldalfalára ekkor került Patachich Ádám püspöki jelvényekkel díszített családi címere. Megrendelésére Johann Nepomuk Schöpf 1773–1776 között készítette el a székesegyház Krisztus áldozatának dicsőítését ábrázoló kupolafreskóját. A székesegyház építési munkálatai Patachich püspöksége idején fokozatosan lassultak, a rá fordított költségek pedig jelentősen elmaradtak a Forgách püspök idején „mozgósított” anyagi forrásoktól. Az épület valójában csak 1780-ra készült el.³³

A székesegyházi munkálatok mellett megkezdődött 1762-ben a püspöki palota építése. Patachich Ádám szívéhez úgy tűnik ez a feladat közelebb állt. Ez érthető is, hiszen itt a kezdetektől fogva jelen volt. Az épületet teljesen a saját ízlésvilágához és elképzeléseihez igazíthatta és nem kellett kényszerű kompromisszumokat kötnie, mint ahogy az a templom esetében történt. A püspöki palota terveit Franz Anton Hillebrandttól rendelte meg. Takarékosági szempontokból Mária Terézia ugyan néhány egyszerűsítést rendelt

³² LAKATOS Adél 2019. 135.

³³ JERNYEI 2017. 194–195. LAKATOS Adél 2019. 136–138.

el az épülettel kapcsolatban, de ezek úgy tűnik nem érintették olyan mélyen Patachichot. Nagy lendülettel fogott hozzá a rezidencia felépítéséhez. Elkészültéig a Sebes-Körös bal partján, Nagyváradi Újvárosnak is nevezett részén álló püspöki palota lakója volt. Ezt az épületet még Csáky Imre püspök emeltette.³⁴ Patachich idejében 1760–1762 között bővítették. A nagyváradi hivatali működése alatt felállított görögkatolikus, suffraganeus püspökség hivatali helyiségei és lakóterei kerültek ide. Feltehetően a püspök ezzel már az átköltözés utáni időszakra kívánta új funkciókkal megtölteni az épületet.³⁵

Patachich tervei szerint az új püspöki palota nem pusztán rezidencia lett volna, hanem a művészetek és a tudományok „lakóhelye”, ahol otthonra lelhetett volna nagyváradi „fiók-Árkádiája” is. Az új épület azonban hiába készült el 1776-ra, Patachich Ádám mégsem költözhetett be, mert Mária Terézia áthelyezte őt a kalocsai érsekség élére. A nagyváradi püspöki palotát a Habsburg-birodalom legnagyobb főpapi rezidenciái között tartják számon. Az U-alakú épület tömegformálása a kor divatját követte, háromrészletes tagolással alakították ki. Patachich az első emeleti, székesegyházra néző részt választotta ki a püspöki lakosztály számára. Itt alakították ki a Borromei Szent Károlynak szentelt kápolnát. Falait és mennyezeteit Johann Nepomuk Schöpf freskóciklusa díszíti. Az első emeleten a püspöki lakosztály mellett díszterem, majd további szalonok kaptak helyet. Ez utóbbiakat olasz városokat ábrázoló veduták és egyéb életképek díszítettek. Patachich gondot fordított a rezidencia környezetének rendezésére is. Az épület mellett gyümölcsös- és veteményes-kertben üvegházakat emeltetett. 1764-ben 200 narancsfát vásárolt a kert számára. Majd később egy vadspark kialakítását is elrendelte. A püspök könyvtárját a díszterem alatti, földszinti tágas teremben helyezte volna el. 1776-ban azonban Patachich Ádám Nagyváradról Kalocsára költözött.³⁶

Az elválás szomorúsága olvasható az *Analecta poetica*³⁷ címet viselő kézirat több versében is, mely Patachich és az őt körülvevő tudós, baráti kör verses levélváltásait foglalja magába. Az egyik epigramma szerint Patachich püspök a Kalocsára indulása előtti utolsó éjszakát az új rezidencián töltötte. Az egyik falon egy szénrel felírt verset talált, melyben a megszemélyesített palota sajnálkozott, hogy szerencsétlen létrehozója nem élvezheti szülöttét.

„Az érsek az általa újonnan felépített nagyváradi püspöki rezidencián, mikor a Kalocsára utazás előtti utolsó napokban meglátogatta e neki oly kedves épületet, a következő verset találta a falon szénrel felírva, melynek szerzője a mai napig nem ismert:

Megvert minket a sors: az atyát és véle szülöttjét.

Egymásban kedvünk nem leljük soha már.

Fényes erényed tán, vagy irigy gonosz emberi szándék

Kényszerít itt hagynod azt ami félbemaradt?”³⁸

34 KÉMENES 2013. 128. LAKATOS Adél 2019. 138–139.

35 KÉMENES 2013. 128–129. TERDIK 2014. 215–218.

36 JERNYEI 2017. 195. TÓTH Sándor Attila 2004. 127., 301. LAKATOS Adél 2019. 139–142. TÓTH Tamás 2022. 283.

37 Ms. 64.

38 TÓTH Gergely 2005. 95. Tóth Gergely fordítása. KFK Ms. 64. 72 oldalán lévő vers fordítása. Szerzője ismeretlen. „In nova, quam a fundamentis excitaverat, M. Varadiensis Residentia Episcopali, ultimis, quibus Coloczam discedendum erat, diebus, Archi-Praesul, cum has sibi carissimas inviseret, aedes, sequentes in pariete carbone descriptos, reperit versus, de quorum Authore hodie non constat. Heu te bis miserum nata cum prole Parentem.

Patachich Ádám Kalocsára érkezése után egyik legfontosabb feladata volt, hogy rendezze a régóta húzódó érseki rezidencia építésének ügyét. Ezt minél hamarabb szeretne volna megtenni. Az idősebb főpap nyilván érezte ereje hanyatlását és egészségi állapotának romlását. A kalocsai palota elkészültéig a hajósi érseki kastély lakója lett, melyet elődei pihenőhelyül használtak.³⁹

Patachich magával hozta új állomáshelyére a nagyváradai püspöki palota Hillebrandt-féle terveit és ezeket a helyi viszonyokhoz igazította uradalmi mérnökével, Kronovetter Lipót Antallal.⁴⁰ A Kalocsán álló, korábban Csáky Imre által emelt érseki lak átépítésével már Batthyány József érsek is foglalkozott.⁴¹ Oszwald Gáspár váci püspöki uradalmi építészről és a piaristák építési igazgatójától rendelt terveket. Ennek egyetlen tervlapja maradt fenn Kalocsán, mely a francia kertet ábrázolja. Látható rajta az új épület sziluettje is.⁴² Batthyány érsek ezek szerint az átépítés egyszerűbb formáját választotta volna. A már álló Csáky-féle épületet a kert felé megtoldotta volna egy szárnyal. A bontási munkálatok meg is indultak érseksége idején. 1776-ban azonban Batthyány Józsefet esztergomi érsekké nevezte ki Mária Terézia. Így az építkezést már nem kezdte meg. Az új főpásztornak, Patachich Ádámnak tehát ismét lehetősége nyílt, hogy elképzeléseit megvalósíthassa. A gyorsabb beköltözhetőség érdekében az „U” alaprajzú, a hátrafelé nyúló szárnyakkal a belső udvart körülzáró épületből a középső tömböt és a keleti szárnyat építtette fel. A palota homlokzatát a Nagyváradról már ismert háromrizalitos tagolás szerint alakíttatta ki. A kalocsait azonban előképénél egyszerűbb, szerényebb méretek és klasszicizmusba hajló, letisztultabb formák jellemzik. Patachich részben azért is igyekezett az építkezést befejezni, hogy a belső díszítés megvalósítására is maradjon ideje. Az érseki palota nyugati szárnya csak később, érsek-utódja, Kollonich László idején készült el.⁴³

Patachich az érseki palota első emeleti, reprezentatív tereinek díszítésével Franz Anton Maulbertsch osztrák festőt bízta meg. Maulbertsch 1783 ősze és 1784 tavasza között készítette el a díszterem, az érseki kabinetszoba és magánkápolna mennyezeti freskóját. Ebből a két utóbbi maradt fenn napjainkra. A díszterem freskójának két részletét Haraszty Samu 1843-ban, a *Magyar Életképek* számára írt cikkéből ismerjük. Eszerint a díszterem főbejáratától balra Asztrik érsek volt látható, amint a koronát és az apostoli keresztet nyújtotta át Szent István királynak. A nyugati oldalon pedig Patachich Ádám érsek adta át kanonokjainak a toulouse-i keresztet. Az adományozás évszámát is feltűntették: „1779”. A középső jelenetet nem említette Haraszty, de Maulbertsch más főpapi palotákat díszítő freskói alapján feltételezhető, hogy az Isteni Gondviselés allegóriáját ábrázolta. Az érseki lakosztály részét képező kabinetszoba mennyezetén pedig a megrendelő apoteózisát láthatjuk. Középen Patachich érsek medallionba foglalt portréját angyalok díszítik kezükben lévő rózsakoszorúval. A felhős égen angyalok tartják főpapi

Nec tibi prole licet, nec mihi patre frui.

Aut tua te virtus, hominum aut mens invida rari,

Me non perfectum linquere cogit opus.”

39 LAKATOS Adél 2019. 161–162.

40 KFL.VIII.3.a. *Kalocsa-Kastély. Kronovetter Lipót Antal kalocsai érseki rezidenciáról készült homlokzati tervrajza. 1776 (?)*.

41 BÉSAANY Ignác: *A kalocsai régi érseki palota déli homlokzata. 1774. Batthyány-album.*

42 KFL.VIII.3.a. *Kalocsa-Kastély. Oszwald Gáspár tervrajza. 1774 (?)*. A tervrajz felirata: „*Hinter der Residenz ist der Grosse Garden so über 100 kl. Lang sich Gelauffet*”, „*Der Hauptplan von der Erz-Bischöfft. Residenz zu Calotsa, so wie er zu der Neyen Residenz soll angelegt werden.*”. A tervrajz jobb alsó szélén: „*Casparus Director Aedific.*”

43 LAKATOS Adél 2019. 164.

jelvényeit és a Patachich-család vitézségére utaló fegyvereket. A kabinetszoba különleges ékét adja a Patachich Ádám által, feltehetően a neuwiedi Roentgen-manufaktúrából rendelt, gazdag intarziás berakással díszített boiserie. A kabinetszobából nyíló magánkápolna Maulbertsch-freskója az Oltáriszentség titkát jeleníti meg. Felhők közül a mennyei szféra fénye árad ki és sugárzik a Szent Ostyára, melyet „*Et Verbum Caro Factum est*”-felirat és lebegő angyalok vesznek körül.⁴⁴ A kápolna oltárarchitektúrájába Patachich azt az ereklyékkel díszített oltárkát foglaltatta be, melyet Mária Terézia ajándékozott neki. Feltehetően az uralkodónő ezzel kívánta megköszönni az érsek Kalocsán tett erőfeszítéseit.⁴⁵ Az érseki palota keleti szárnyában helyezte el az érsek becses könyvgyűjteményét. (Ld. részletesebben: III. 3. Patachich Ádám könyvgyűjteménye című fejezetben.)

A kalocsai érseki palota műtárgyairól és az érsek személyes környezetéről 1784-es hagyatéki leltárából kaphatunk képet. Az inventárium alapján Patachich esetében nem beszélhetünk tudatos műtárgy-gyűjtésről, de azt megállapíthatjuk, hogy igyekezett magát kvalitásos műalkotásokkal körülvenni. Az érseki rezidencia legnagyobb műtárgy-együttesét a festmények és metszetek jelentették. Témájukat tekintve főleg az egyéni devóciót szolgáló, vallásos tárgyú szentképeket és Mária-ábrázolásokat találhatunk közöttük. Ezenkívül nagyobb számban tájképek és portrék díszítették a reprezentatív, első emeleti termeket és az érseki lakosztályt. Ez utóbbi falait kárpitokkal vonták be. A bútorok között nagy számban szerepeltek az inventáriumban a különféle játékasztalok, melyek az érseki udvarban folyó, élénk társasági élet tanúi.⁴⁶

III. 2. Patachich Ádám nagyváradai kastélyszínháza

A római tanulmányai, majd bécsi hivatali éveit alatt magas színvonalú zenei élettel megismerkedő Patachich Ádám nagyváradai kinevezése után elhatározta, hogy megújítja a püspöki zenekart. Erre részben rá is kényszerült. Ugyanis a Forgách Pál püspök által alapított zenekar élén álló Michael Haydn 1762-ben távozott Nagyváradról. Haydn számára a Váradon töltött, 1758–1762 közötti időszak nagyon termékenynek bizonyult. Számos misét, kisebb egyházi darabokat, szimfóniákat és versenyműveket komponált itt. Azonban 1762-ben felajánlották neki a salzburgi hercegérsek zenekarának koncertmesteri pozícióját, melyet Haydn elfogadott. Patachichot a zenekar megújításában nyilvánvalóan a külföldi példák is inspirálták, pl. a salzburgi és az olasz érseki központ zenei élete.⁴⁷

Patachich bőkezű mecénásként látott hozzá az új zenekar szervezéséhez. A megüresedett karmesteri állást Karl Ditters von Dittersdorfnak, a bécsi udvari színház zenészeinek ajánlotta fel. Ditterst megbízta, hogy Bécsben és Prágában toborozzon a nagyváradai zenekar számára zenészeket. Így került Váradra pl. a tehetséges cseh származású hegedűművész, Wenzel Pichl. A zenekar létszáma 34 fő volt, fele részben hivatásos művészekből, fele részben műkedvelő „laikusokból” állt. Patachich kastélyszínházá-

44 JERNYEI 2013. 95–96. LAKATOS Adél 2019. 166–170. A díszterem mennyezeti freskóját a sorozatos beázások következtében nem lehetett megmenteni. 1868-ban Haynald Lajos érsek idején készült a jelenlegi, fakazettás mennyezete.

45 LAKATOS Adél 2019. 170–171.

46 LAKATOS Adél 2019. 176–179. *Patachich Ádám érsek 1784-es hagyatéki leltára.*

47 STAUD 1963. 49–59. SÁRKÖZY 2008. 128–132. LAKATOS Adél 2019. 144–148. Az érseki palota ablakaira mindenütt szúnyogháló került, mivel a Kalocsa és környéke Duna és annak ágai által szabdaltnak volt a mocsaras volt. Az itt élő szúnyogok pedig veszedelmes betegséget, a maláriát terjesztették.

nak sajátosságát az adta, hogy a különféle darabokat latinul mutatták be. Ezzel a püspök igazodott a nagyváradi műértő közönség nyelvismeretéhez. Az előadásokon ugyanis nemcsak egyházi személyek, hanem a Váradon állomásozó császári ezred vezérkara és a környékbeli nemesi családok is részt vehettek.

A hangversenyek és előadások színhelye a nagyváradi Csáky-féle püspöki palota volt. Eleinte alkalmilag felállított színpadon került sor a bemutatókra. A nagyváradi építkezéseket irányító Johann Michael Neumann érkezése után Patachich megbízta őt egy színházterem kialakításával. Ennek helyét a Csáky-féle épületben nem ismerjük pontosan, mivel több nagyobb, erre alkalmas terem is szóba jöhetett.⁴⁸ Ezentúl a koncertekre és színházi előadásokra itt került sor hetente kétszer, ill. a jelentősebb ünnepek alkalmával (pl. egyházi ünnepeken, valamint Patachich név- és születésnapján). A püspöki színházban játszott darabok közül 10 teljes opera, kantáta és oratórium szövege maradt fenn szereposztással és ajánlással együtt. Metastasio Izsák című, olasz nyelvű kantatáját maga a püspök fordította latinra.⁴⁹

Patachich Ádám kifinomult ízléséről, zene iránti rajongásáról olvashatunk karmesterek Dittersnek a naplójában: „*A másik este volt az akadémia, amikor a püspököt meg akartam lepni. Már a szimfónia első ütemei tudtára adták, hogy ez új mű. Ezután Michael páter játszott egy új, csodálatosan szép koncertet a művei közül. A püspök arca ragyogott az örömtől. Ekkor lépett fel Renner... Még négy sort sem játszottunk, és máris örömkönnnyek ragyogtak a püspök szemében. Roppant boldog volt és nagyon meglepődött, hogy egész este kizárólag új zenét hallott, felállt és a legmeghatóbb kifejezésekkel hangoztatta háláját.*”⁵⁰

A fenti idézet tükrében nehéz döntés lehetett Patachich számára, amikor 1770-ben fel kellett oszlatnia zenekarát. A bécsi udvarhoz ugyanis érkezett egy névtelen feljelentés. Ditters szerint egy kanonok jelentette fel a püspököt, aki nem nyerte el a vágyott nagypréposti címet. Levelében azzal vádolta Patachichot, hogy nem tartotta tiszteletben az egyházi év böjt időszakait, az Adventet és a Nagyböjtöt és ekkor is engedélyezte a koncerteket. Mária Terézia a zenekar felosztatására szólította fel a püspököt. Patachich nem kezdett levelezni az ügyben, hanem engedelmeskedett az uralkodónak és szélnek eresztette társulatát.⁵¹

III. 3. Patachich Ádám könyvgyűjteménye

A nagyváradi zenekar felosztatása után Patachich Ádám figyelme könyvgyűjteménye felé fordult. Valószínűleg már római és bécsi időszakában is vásárolt könyveket. Ez képezte gyűjteménye alapját, melynek gyarapítása a zenekar felosztatása után öltött nagyobb méreteket.

A könyvtár eleinte a Csáky-féle püspöki palota egyik földszinti nagytermében kapott helyet.⁵² Gyűjteménye rendezésére Patachich Ádám Itáliából hívott könyvtárost Giaco-

48 KÉMENES 2013. 132.

49 SÁRKÖZY 2008. 128–138.

50 STAUD 1963. 61. A püspöki színház működésére vonatkozóan bőséges adalékokkal szolgál Ditters önéletrajza, melyet öregkorában diktált le fiának. Naplóját háromszor jelentették meg: 1801, 1908 és 1940. Az eredeti kézirat elveszett. Az önéletrajz magyar vonatkozású részei 1962-ben jelentek meg LEGÁNY Dezső: *A magyar zene krónikája* c. művében. Staud Géza is sokat idézett Ditters önéletrajzából.

51 STAUD 1963. 72–83. LAKATOS Adél 2019. 148.

52 KÉMENES 2013. 130–131.

mo Mariosa személyében. Vele kapcsolatosan alig néhány adattal rendelkezünk. Egyes feltételezések szerint Mariosa a Vatikáni Könyvtár könyvtárosa volt.⁵³ A püspök bensőséges, baráti kapcsolatot ápolt vele. Erről tanúskodnak verses levélváltásaik is. Patachich valószínűleg római tanulmányai idején került baráti kapcsolatba Mariosával. A könyvtáros Váradra érkezésének pontos dátuma nem ismert. Az bizonyos, hogy meghatározó szerepe volt Patachich nagyváradi könyvgyűjteményének kialakításában, feldolgozásában. Az 1760-as években már leltárt készített a püspök könyvgyűjteményéről. Összesen 713 darab művet sorolt 22 csoportba.⁵⁴ Mariosa a gyűjtemény kialakításában-gyarapításában figyelembe vette Patachich iránymutatásait is. A püspök minden biznnyal ismerte a korabeli nagyobb könyvgyűjteményeket, mint pl. a bécsi Hofbibliothekot, Klimó György pécsi püspök vagy Eszterházy Károly egri érsek könyvtárát. Patachich gyűjteményének fejlesztésénél ezeket a példákat is irányadónak tartotta. Könyvtára összetételét tekintve elmondható, hogy a szorosabb értelemben vett teológiai munkákkal közel azonos mennyiségben foglalt magába egyházi és világi történeti műveket. Giacomo Mariosa mellett dolgozott Joannes Lippo segédkönyvtárosi minőségben. Az új püspöki palotába tervezett könyvtárteremről mindössze egyetlen, a püspök elképzeléseit tükröző, idealizált rajz maradt fenn a nagyváradi könyvtár Giacomo Mariosa által 1774-ben összeállított katalógusában. Ekkor már 7825 kötetet számlált a gyűjtemény.⁵⁵ A könyvbeszerzéseket Patachich eleinte főleg Joseph Krüchten bécsi könyvkereskedésén keresztül intézte. Majd 1775-től kezdődően a püspök egyre inkább a kiterjedtebb európai kapcsolatokkal rendelkező pesti Johann Michael Weingand-kereskedésén keresztül vásárolt könyveket.⁵⁶

1776-os kalocsai érseki kinevezése után Patachich Ádám könyvgyűjteménye az érsek pesti, Kecskeméti-kapunál álló palotájába került.⁵⁷ Patachich szerette volna a gyűjteményt a Pestre áthelyezett egyetemnek ajándékozni. Az adományozáshoz azonban három olyan feltételt támasztott, melyeket az egyetem nem tudott teljesíteni: 1. Az új könyvtár kialakítására a pesti palotájával szomszédos épületet jelölte ki Patachich, ahova lakosztályából átjárhatott volna. Az átépítés költségeit az egyetem viselte volna. 2. A könyvtárosi posztot Giacomo Mariosa-nak kérte fenntartani. 3. A gyűjteménynek az adományozó, Patachich Ádám nevét kellett volna viselnie.⁵⁸

Mivel a fenti feltételek nem teljesültek, 1780-ban Katona István ekkor még esztergomi egyházmegyei pap, történetíró már a Patachich-könyvtár Kalocsára költöztetése ügyében járt az érseknél Pesten. A kalocsai érseki palotában a keleti szárny első és második emeleti helyiségeit alakították ki könyvtári célokra. A kötetek az első emeleti olvasóteremben a falak mentén álló, díszes tölgyfapalcokon, és a terem belső oszlopait

53 VÉRTESY 1968. 57. TÓTH Tamás 2014. 118., 600-as lábjegyzet, 257., 1457-es lábjegyzet, 260., 262–263.

54 Ms 646.

55 Ms 165.

56 EMÓDI 2013. 63.

57 *Patachich Ádám érsek 1784-es hagyatéki leltára.* 111–114. Az 1784-es hagyatéki leltárban megtalálható a pesti palota ingóságainak számba vétele is. Eszerint ez az épület kétszintes volt és kocsisín is tartozott hozzá. A palota a Kecskeméti kapunál állt. Patachich Ádám 1778-ban vásárolta 3000 forintért. Halála után, 1785-ban udvarmestere, Schweidl József örökölte. BFL. IV.1215. Pest város telekkönyvi iratainak gyűjteménye. Telekkönyvek. 5. kötet. (Külvárosi telekkönyv 1734–1806). 203. fol. és BFL. IV. 1215. d. Pest város telekkönyvi iratainak gyűjteménye, Telekátírási jegyzőkönyvek, 4. kötet (1776–1779) 30. fol. Köszönet Ternovác Bálintnak, Jancsó Évának és Nagy Jánosnak, Budapest Főváros Levéltára munkatársainak, hogy segítettek beazonosítani a palota helyét.

58 TÓTH Tamás 2014. 259. Függelék, 18. sz. forrás. 318–32. KFK. Ms. 447/1. Patachich Ádám fogalmazványa Giuseppe Garampi nunciushoz. Datálatlan.

körülvevő könyvtartókon és írópultokon sorakoztak. A falak mentén húzódó polcozatok felett Franz Anton Maulbertschnek tulajdonított, grisaille-képek kaptak helyet, melyek tudósokat, írókat és filozófusokat ábrázoltak. Maulbertsch szerzőségét azonban forrásokkal nem lehet igazolni. A portrék az érsek árkádikus szellemiségét tükrözik. Többek között, pl. Homérosz, Arisztotelész és Szent Ágoston ábrázolása mellett Newton képe is megtalálható itt.⁵⁹

Giacomo Mariosa egészen 1781-ig, Itáliába való visszatéréséig élt a kalocsai érseki udvarban. Utódja Fogarassy András lett, akinek római tanulmányait Patachich Ádám még nagyváradi püspökként támogatta. Fogarassy 1780-as hazatérését követően meghívást kapott Patachichtól Kalocsára. A nagyszeminárium tanára lett, majd Mariosa távozása után a könyvtár élére került. Ettől kezdve az új könyvtári rend kialakítása, valamint könyvbeszerezések irányítása, Fogarassy feladata lett. Mellette Werner Wenzel tevékenykedett könyvtárosként, könyvkötőként. A kötetek ugyanis az olvasóterembe már egységes kötéssel kerültek. Werner a megvásárolt darabokat újrakötötte, és aranyozott címkékkel látta el őket.⁶⁰

Az érsek 1782-ben elrendelte a 3000 kötetet számláló káptalani könyvtár egyesítését könyvgyűjteményével. 1783-ban a folyamatos vásárlásoknak köszönhetően az egyesített könyvtár már több mint 16 ezer kötetet számlált. 1784-ben pedig, Patachich Ádám halálának évében már több mint 19 ezer könyvet foglalt magába a gyűjtemény.⁶¹

Tematikáját tekintve a teológiai, jogi művek mellett nagy számban őriztek a kalocsai könyvtárban egyházi és világi történeti, valamint filozófiai munkákat. Ezenkívül természettudományos könyveket is vásároltak. Ritkaságai között 45 kódexet, 365 ősnymtatványt tartottak számon. Több mint 260 kéziratot is magába foglalt a gyűjtemény. Antikvári több híres humanista nyomdászmuhely emlékét őrizték.⁶²

Patachich Ádám végrendeletében könyvtárának gondozását érsek utódaira, a főkapitalanra és a székesegyházra bízta. „... emlékezetül adjuk, ... hogy a főegyházmegye javá-
ra a régebben létező káptalani könyvtárat a magunkéval egyesítettük és így a magunkét és a káptalanét egyesítve az utánunk következő kalocsai érsekeknek, valamint a kalocsai érseki egyháznak és a káptalannak adtuk, ajándékoztuk és juttattuk, amint jelen leve-
lünkkel közös használatra, élvezetre és birtoklásra örökké és visszavonhatatlanul adjuk, ajándékozzuk és juttatjuk, úgyhogy egyáltalán senkinek sem áll szabadságában abból valamit elidegeníteni, sem pedig azt saját költségünkön készített helyéről elmozdítani”.⁶³
Patachich úgy rendelkezett, hogy a könyvtárat állandó könyvtárőr és egy segédalkalmazott gondozza. Erre a célra 13 ezer Ft-os alapítványt tett. Ez azonban az 1811-es devalváció idején teljesen elértéktelenedett. Patachich Ádám utódai ennek ellenére nagy becsben tartották a gyűjteményt. A könyvtár gyarapításán és gondozásán napjainkban is több könyvtáros munkálkodik.⁶⁴

59 LAKATOS Adél 2019. 172–173.

60 LAKATOS Adél 2019. 173.

61 TÓTH Tamás 2014. 260.

62 FISCHERNÉ 2005. 72–73.

63 KATONA 1800. II. 239. o. Ld. még: Patachich Ádám végrendelete. KFL.II.1.b.3. Statuta Privata Venerabili Capituli Colocensis 1748. és KFL.I.1a. Bibliotheca. Kalocsa, 1784. június 20.

64 LAKATOS Adél 2019. 175–176.

III. 4. A nagyváradai és a kalocsai „fiók-Árkádia”

Patachich Ádám nagyváradai püspökként, majd kalocsai érsekként olyan udvart alakított maga körül, ahova számos tudós, író egyházi és világi értelmiséget hívott meg. A római árkádiai szalonok világát idéző, élénk társas élet folyt ezekben a „fiók-Árkádiákban”.

Patachich a váradai udvarba a jezsuita rend 1773-as feloszlata után több egykori tudós szerzetesének is „menedéket” biztosított, mint pl. Wagner Károlynak, Katona Istvánnak, Pray Györgynek, Szerdahelyi Györgynek, Pálma Károly Ferencnek, Horváth Jánosnak, Molnár Jánosnak, Vajkovic Imrének, Klobusiczky Péternek. A tudós-kör tagjai változó időt töltöttek Nagyváradon. Némelyikük életében ez egy egészen rövid időszakot jelentett csupán. Többben viszont, mint pl. Pálma Ferenc Károly és Klobusiczky Péter, követték Patachichot Kalocsára is. A váradai és a kalocsai „fiók-Árkádiába” egyaránt bejáratosak voltak a szemináriumi növendékek és a „frissen” szenteltek papok is. A püspök szívesen tartotta őket udvarában, hogy tapasztalatokat szerezzenek mind az egyházi adminisztráció, mind a társas érintkezések terén. Igyekezett számukra képességeiknek megfelelő helyet találni, és később is egyengette pályájukat.⁶⁵ Patachich Ádámot 1777-ben Mária Terézia a Budára költöztetett egyetem szenátusának élére állította. Ettől kezdve tudós-literátor köréhez több egyetemi tanár is csatlakozott, mint pl. Vörös Antal, a jogi fakultás igazgatója, Makó Pál, költő és a filozófiai fakultás tanára, Mitterpacher Lajos, a gazdaságtan tanára.⁶⁶

A Patachich Ádám körüli tudományművelő- és irodalmár kör tagjai többnyire baráti kapcsolatban is álltak egymással. Összejöveteleiket könnyed, olykor csipkelődő verses üzenetváltások jellemezték. Ilyen költeményekkel találkozhatunk a fentebb már említett *Annalecta poetica* című kötetben.⁶⁷

A nagyváradai és kalocsai „fiók-Árkádia” tagjainak költeményeit magába foglaló *Annalecta poetica*-ban több olyan rövidebb-hosszabb verset is olvashatunk, melyek tulajdonképpen a társaság tagjainak verses üzenetváltásai. Soraik közül kicseng a vidámság, az alkotás öröme, az egymás iránti lojalitás és aggodás. Ilyen jellegzetes darabja a gyűjteménynek, melyben a köszvény miatt ágyban fekvő Patachich Ádám panaszkodik Mariosa Jakabnak, hogy fájdalmai miatt már verset írni sem tudott:

„Az ágyhoz kötött magasságos érsek úr amiatt panaszkodik, hogy a láb- és kézköszvény okozta súlyos fájdalmai miatt költői képzelete kiapadt, s a versírás lehetőségétől meg lett fosztva.

Már nyomorék lábam nem visz fel a múzsai hegyre,
és remegő ujjam lanton játszani rest.
Annyi erőm sincsen, hogy elűzzem a csöppnyi legyecskét,
hogya az éppen az én orromon ütne tanyát.
Képzeletem kiapadt, nem fut Kasztália-forrás,
elszikkadt a babér, hallgat a múzasereg.
Ágyamhoz kötözött ez a köszvény: verseket írni,
vagy lépdelni sután nem hagy e rút nyavalya.”⁶⁸

65 LAKATOS Adél 2019. 151–152.

66 LAKATOS Adél 2019. 182.

67 KFK. Ms 64.

68 TÓTH Gergely 2005. Tóth Gergely fordítása. KFK Ms. 64. 78–79 oldalán lévő vers fordítása. Szerzője Patachich Ádám érsek. „*Excellentissimus Dominus Archi-Praesul lecto affixus, prae nimio Podagrae,*

FORRÁSOK

Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár – KFK

Batthány-album (Jelzet nélküli)

Ms 64

Ms 64. *Analecta Poetica*.

Ms 165

Index librorum Bibliothecae ... Adami ... Patachich ... episcopi Varadiensis ... 1774.
KFK. Ms. 165.

Ms 646

Catalogus librorum [Bibliothecae Adami Patachich] secundum classes ordinatus.
KFK. Ms. 646.

Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár – KFL

KFL.II. A Kalocsai Főszékeskáptalan magánlevéltára

KFL.II.1.b.3. *Statuta Capituli Colocensis*

VIII. Gyűjtemények

KFL.VIII.3.a. Kalocsa-Kastély. Oszwald Gáspár tervrajza. 1774 (?).

KFL.VIII.3.a. Kalocsa-Kastély. Kronovetter Lipót Antal kalocsai érseki rezidenciáról készült homlokzati tervrajza. 1776 (?).

**Nacionalna I Sveučilišna Knjižnica – NSK
Nemzeti és Egyetemi Könyvtár, Zágráb**

Status familiae Patachich

Status familiae Patachich sive notitia illius universalis honorifica, aequae ac utilis ex archivis et documentis authenticis desumpta, ac Viennae in hunc librum anno. R. 4086.

et Chiragrae dolore venam poeticam exarnisse, sibi que carmina pangendi facultatem adeptam esse queritur.

Pierium nequeo pede torto scandere montem,

Nec possum tremulo pollice tangere ebur.

Cui non sufficiunt vires, ut pellere possim,

Si naso insideat parvula musca meo.

Arida Castalidos non fundit vena liquores,

Siccata est laurus, conticuere Deae.

Affixum lecto retinet, nec pangere versus,

Figere nec gressum clauda podagra sinit.”

BIBLIOGRÁFIA

- EMŐDI 2013 = EMŐDI András: *Patachich Ádám nagyváradai könyvtárának történetéhez*. In: Szín-játék-költészet. Tanulmányok a nyolcvanéves Killián István tiszteletére. Szerk. Czibula Katalin – Demeter Júlia – Pintér Márta Zsuzsanna. Budapest–Nagyvárad, Partium Kiadó, Protea Egyesület, 2013.
- FISCHERNÉ 2005 = FISCHERNÉ Grócz Zita: *Patachich Ádám könyvtára*. In: Patachich Ádám érsek emléke. Szerk.: Lakatos Adél. Kalocsa, 2005. 71–74. o.
- GÁNÓCZY 1776 = GÁNÓCZY Antal: *Episcopi Varadiensis fide diplomatum concinnati*. I-II. Viennae, 1776.
- JERNYEI 2013 = JERNYEI Kiss János: „*Volt kor, midőn a’ művészek így szeszélyeskedtek*”: *Franz Anton Maulbertsch és a kalocsai érseki palota kifestése*. In: Gaylhoffer-Kovács Gábor – Székely Miklós (szerk.): *Als ich Can*. Tanulmányok Urbach Zsuzsa 80. születésnapjára. Budapest, 2013. 94–102.
- JERNYEI 2017 = JERNYEI Kiss János: *Johann Nepomuk Schöpf (1733–1798) Magyarországon*. Nagyvárad, Pécel, Buják. In: *Művészettörténeti Értesítő*, 2017. 191–199. o.
- KATONA 1800 = KATONA István: *A Kalocsai Érseki Egyház története. I-II*. Szerk.: Romasics Imre – Thoroczky Gábor. A fordítás alapja: Stephanus Katona: *Historia metropolitanae Colocensis ecclesiae I-II*. Colocae, 1800. Fordította: Takács József. A fordítást szakmailag ellenőrizte, sajtó alá rendezte és a kiegészítő jegyzeteket írta: Tóth Gergely. Kalocsa, 2003. Patachich Ádám érsekségére vonatkozóan: II. rész, amely a mohácsi vereség utáni kalocsai érsekeket öleli fel, az élő és elhunyt kanonokokról és plébánosokról szóló életrajzi függelékkel.
- KÉMENES 2013 = KÉMENES Mónika: *A nagyváradai római katolikus püspökök 18. századi régi rezidenciája*. In: *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából*. Új sorozat VIII. (XVIII.) kötet, 2013. 121–143. o.
- LAKATOS Adél 2019 = LAKATOS Adél: *Patachich Ádám tudomány- és művészetpártoló tevékenysége nagyváradai püspöksége és kalocsai érseksége idején*. In: *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*. 31. (2019/1–4). 127–189.
- Patachich Ádám érsek 1784-es hagyatéki leltára = Patachich Ádám érsek 1784-es hagyatéki leltára*. A Kalocsai Főegyházmezei Gyűjtemények kiadványai 7. Kalocsa, Kalocsai Főegyházmezei Levéltár, 2013. Szerk. és a bevezető tanulmányt írta: LAKATOS Adél.
- PETTINELLI 2016 = PETTINELLI, Rossana A.: *L’Accademia dell’Arcadia et il bosco paradiso*. Róma, Artemide, 2016.
- Ókori lexikon = Ókori lexikon*. 1–2. kötet. Szerk. Pecz Vilmos. Budapest, Franklin Társulat, 1902–1904.
- SÁRKÖZY 1983 = SÁRKÖZY Péter: *Et in arcadia ego. Magyarok és a XVIII. századi Itália*. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1983. LXXXVII. évf. 1–3. szám. 238–251. o.
- SÁRKÖZY 2008 = SÁRKÖZY Péter: „*Az olasz negédes kertjében*”. *Az arkádikus költészet és a 18. századi magyar irodalom*. Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Könyvkiadó, 2008.
- STAUD 1963 = STAUD Géza: *Magyar kastélyszínházak*. II. Színháztörténeti Könyvtár 14. Budapest, Színháztudományi Intézet, 1963. 114 o.

- TERDIK 2014 = TERDIK Szilveszter: *Görögkatolikus püspöki központok Magyarországon a 18. században. Művészet és reprezentáció*. Nyíregyháza, Szent Atanáz Görög Hittudományi Főiskola, 2014.
- TÓTFALUSI 1993 = TÓTFALUSI István: *Ki kicsoda az antik mítoszokban*. Budapest, Móra Könyvkiadó, 1993.
- TÓTH Gergely 2005 = *Patachich Ádám néhány költeménye latin eredetiben és TÓTH Gergely magyar fordításában*. In: Patachich Ádám érsek emléke. Szerk.: Lakatos Adél. Kalocsa, 2005.
- TÓTH Sándor Attila 2004 = TÓTH Sándor Attila: *Rómából a Pannon Árkádiába. Patachich Ádám fiók-Árkádiája: Nagyvárad, Kalocsa*. METEM Könyvek 46. Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM), 2004.
- TÓTH Tamás 2014 = TÓTH Tamás: *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye 18. századi megújulása*. Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 8. Budapest–Kalocsa, Kalocsai Főegyház-megyei Levéltár, 2014.
- TÓTH TAMÁS 2022 = TÓTH Tamás: *Patachich Ádám. Főpap, tudós, mecénás*. In: Olasz–magyar irodalmi és művelődési kapcsolatok a 18–19. században. Szerk. Dóbkék Ágnes. Budapest, Reciti, ELKH BTK Irodalomtudományi Intézet, 2022. 277–293.
- VÉRTESY 1968 = VÉRTESY Miklós: *Patachich Ádám ősnymotatvány gyűjteménye*. In: Magyar Könyvszemle, 1968. 54–61.

ADÉL LAKATOS

THE EFFECTS OF THE ARCADIA MOVEMENT IN THE LIFE OF BARON ÁDÁM PATACHICH (1716-1784)

In our study, we present the effects of the Arcadia-movement in the era of Ádám Patachich in Nagyvárad and then in Kalocsa.

The Arcadia movement, which started in Italy and then spread to Europe, also had a significant impact on the lives of church intellectuals studying in Rome. This can also be seen in the case of Ádám Patachich. He was characterized by extensive patronage both in Nagyvárad and Kalocsa. During both of her ecclesiastical mandates, serious architectural tasks awaited her. He organized a palace theater in Nagyvárad. The performances here were well-known in Hungary at the time. Patachich bequeathed a significant library to her high priest successors. He already bought books during her student years in Rome. He consciously increased and organized her book collection in Nagyvárad and Kalocsa. He gathered scientists and writers around her in her high priest's court in Nagyvárad and Kalocsa.

In our study, we first briefly review the history of the Arcadia-movement. Then we will present the aspirations of Ádám Patachich, which she made due to her Arcadian spirit: it's him constructions, organization of a palace theater, his book collecting activities, and the organization of a circle of scientists and writers.

Josef Hicel: Patacsich Ádám. Kalocsai Érseki Palota. Jelzete: F.1952.91. Jelezve balra lent: „Josef Hicel p:1777. Rajta 1935-ös, pirossal festett felirat: „Adamus L. Baro Patacsich de Zajezda Aepus Colocensis et Bacsinesis 1776–1784.” Méret: 150 × 115 cm.

A nagyváradai Szent László székesegyház. Fotó: Terdik Szilveszter.

A nagyváradai püspöki palota.

A kalocsai érseki palota.

*A nagyváradai püspöki palota kápolnája.
Fotó: Terdik Szilveszter.*

*A kalocsai érseki palota Gyümölcsoltó
Boldogasszony kápolnájának
oltárarchitektúrája.*

*Oltárkép: Federico Barocci. 16. sz. vége-17.
sz. eleje. Az oltárkép annak az ereklyével
díszített házi oltárnak a része, melyet Mária
Terézia ajándékozott 1778 körül Patachich
Ádám érseknek.*

*A kalocsai érseki kápolna Gyümölcsoltó Boldogasszony kápolnájának freskója.
Franz Anton Maulbertsch. 1784. Fotó: Gaylhoffer Kovács Gábor.*

*Patachich Gábor érsek.
A kalocsai érseki palota dísztermében
található falképet Franz Anton Maulbertsch
festette. 1784.
Fotó: Gaylhoffer Kovács Gábor.*

*Patachich Ádám érsek.
A kalocsai érseki palota dísztermében
található falképet Franz Anton Maulbertsch
festette. 1784.
Fotó: Gaylhoffer Kovács Gábor.*